

Notitie bestrijden eikenprocessierups

Hoe pakken we dit in de gemeente Wijchen aan?

Definitief aangepast 03-03-2020

Inhoud

1.	Inleiding	3
1.1	Afbakening	3
1.2	Doelstelling	3
2	Achtergrond	3
2.1	Verspreiding	3
2.2	Levenscyclus van de eikenprocessierups	3
3	Gezondheidsrisico's	4
4	Wettelijk kader	4
5	Huidige situatie	4
5.1	Huidige werkwijze	5
	Preventieve bestrijding d.m.v. spuiten	5
	Signalering en markering	5
	Reactieve bestrijding	5
	Media en bewoners	6
	Metten is weten	6
	Financiën	6
6	Aanpak korte termijn 2020-2021	7
7	Aanpak lange termijn	7
8	Tot slot	8
	Verwijzingen	9

1. Inleiding

In de zomer van 2019 hadden grote delen van Nederland te maken met overlast van de eikenprocessierups kortweg EPR. Ook binnen de gemeente Wijchen hadden we grote moeite om de rupsen tijdig te bestrijden en daarmee overlast en eventuele gezondheidsproblemen te voorkomen.

Met deze notitie schetsen we een beeld hoe de werkorganisatie Druten Wijchen de komende periode handelt ten aanzien van de eikenprocessierups. In dit Plan van Aanpak wordt daarnaast ingegaan op de processen die gehanteerd worden bij meldingen van overlast en de beheermaatregelen hiervoor.

1.1 Afbakening

Deze notitie gaat over de werkwijze die gevolgd wordt met betrekking tot de beheersing van EPR. De te nemen maatregelen om dit te realiseren en de voorgestelde keuzes die gemaakt moeten worden bij het opstellen van toekomstig beleid. Deze werkwijze wordt door de WDW uitgevoerd op terreinen in beheer van de gemeente Wijchen.

1.2 Doelstelling

Het plan van aanpak heeft als doel een afgewogen keuze te maken in de te volgen werkwijze bij de beheersing van EPR waarmee de overlast wordt verminderd waarbij rekening wordt gehouden met ecologische waarden. Daarnaast is het zaak dat de kosten die hiermee gemoeid zijn inzichtelijk worden.

2 Achtergrond

De eikenprocessierups (*Thaumetopoea processionea* L.) is een inheems insect, dat vroeger plaatselijk in de zuidelijke provincies van ons land al overlast veroorzaakte. In de tweede helft van de twintigste eeuw liet de rups zich niet veel zien. In 1989 werd de eikenprocessierups na jaren weer aangetroffen in Noord-Brabant. Sinds 1991 heeft het zuiden van Nederland in de directe woon- en leefomgeving van mensen geregeld te maken met overlast door de aanwezigheid van eikenprocessierupsen.

2.1 Verspreiding

In Nederland is de toename in aantallen en verspreidingsgebied van de eikenprocessierups te wijten aan een samenspel van een aantal factoren. Een daarvan is de veelvuldige aanplant van eiken langs wegen en singels. Daarnaast is er een afname en afwezigheid van natuurlijke vijanden door bijvoorbeeld de afwezigheid van ondergroei bij deze aanplant. Het verslepen van plantmateriaal met ei-pakketjes heeft er mede voor gezorgd dat de rups zich in Nederland sneller kon verspreiden. Internationaal onderzoek indiceert dat vooral droogte gedurende de periode dat de rups actief is, gunstig is voor de ontwikkeling van de rups. Dit vormt een mogelijke verklaring voor de recente toename in 2018 en 2019. Hete droge zomers als gevolg van klimaatverandering.

2.2 Levenscyclus van de eikenprocessierups

De eikenprocessierups is de larve van de eikenprocessievlinder. Deze vlinder kent één complete levenscyclus per jaar. Eikenprocessierupsen vervellen vijfmaal voordat ze verpoppen. Gedurende een periode van ongeveer drie maanden vanaf het uitkomen van het

blad van de eik eet de eikenprocessierups hiervan en ontstaan de levensfasen waarbinnen de brandharen worden gevormd die overlast veroorzaken.

De ei-afzet vindt plaats vanaf het moment dat de vlinders vliegen, doorgaans van juli tot en met september. De eitjes zijn vorstbestendig en kunnen tot meer dan 20 graden vorst verdragen. Begin april komen de eitjes uit. De pas uitgekomen rupsen zijn oranje van kleur en sterk behaard met zwarte haren. Vanaf het moment dat de voedselbron, het eikenblad, volop aanwezig is, groeien de rupsen als 'kool' en gaan ze vervellen.

De eerste brandharen ontstaan als ze in het 3^e larvestadium terecht zijn gekomen. Zodra ze in het 4^e larvestadium komen ontstaan er grotere hoeveelheden brandharen die voor irritatie zorgen. De brandharen zijn het belangrijkste verdedigingswapen van de rupsen. Bij verstoring schieten ze de brandharen af. Alle larvestadia bij elkaar duren doorgaans drie maanden. Een en ander is afhankelijk van de omstandigheden. Warm weer bespoedigt de ontwikkeling, koude en natte omstandigheden vertragen deze.

3 Gezondheidsrisico's

De eikenprocessierups kan gezondheidsklachten veroorzaken wanneer mensen en dieren in contact komen met de brandharen van de rups. De klachten variëren van jeukende huiduitslag, bultjes en in het ergste geval tot brandblaren. Daarnaast behoort ook kortademigheid en in een enkel geval een shock als gevolg van een allergische reactie tot de risico's.

4 Wettelijk kader

Wanneer er sprake is van overlast is de beheerder van het perceel of de weg waarlangs de bomen staan verantwoordelijk voor de aanpak van de overlast en voor het eventueel waarschuwen van het publiek. Bestrijden is echter geen verplichting. De gemeente heeft een zorgplicht.

5 Huidige situatie

2019 was een jaar waarin een sterk stijgende lijn was te zien in het aantal eikenprocessierupsen. Deze tendens was voorspeld, echter de mate waarin het zich voordeed leidde tot verrassingen. Op landelijke schaal waren zowel opdrachtgevers als het bedrijfsleven niet ingesteld op de omvang van EPR-plaag in 2019.

In dit hoofdstuk geven we inzicht in de aanpak van het afgelopen seizoen. Wat ging er goed en waar zijn verbeterpunten. Uiteraard maken we een doorkijk naar de toekomst om een beeld te geven hoe we denken de overlast tot een minimum te beperken.

Op strategisch niveau zijn op dit moment vijf kenniszaken belangrijk:

- EPR zal in de toekomst niet ophouden te bestaan; het is niet uit te roeien.
- De haren blijven nog 7 jaar irriteren nádat deze van de rups af zijn.
- Nergens krijg je alle haren weg, ook niet nadat een schoonmaakactie is geweest; denk aan verkeersborden, berm, (moes)tuin.
- Een boom die rupsvrij is gemaakt kan later tóch weer nesten krijgen.
- Er is niet voldoende capaciteit om de overlast te voorkomen maar slechts te beperken.

De aanpak van 2019 en daarvoor is gebaseerd op een landelijke aanpak die beschreven is in de richtlijn hiervoor. Deze richtlijn is opgesteld door het Ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij. Bij aanvang van het seizoen 2019 was dit een gebruikelijke methode. De gemeente Wijchen heeft de uitvoering door middel van een onderhandse aanbesteding op de markt gezet en aanbesteed. De markt is continu bestrijdingsmethodes aan het ontwikkelen en verbeteren. Wanneer andere methodes beschikbaar komen worden deze in het lopend contract doorgevoerd.

5.1 Huidige werkwijze

Preventieve bestrijding d.m.v. spuiten.

Hierbij worden alle eiken op locaties waar op basis van voorgaande jaren veel EPR wordt verwacht preventief bespoten met een biologisch afbreekbaar middel (Xentari). Dit middel doodt de rupsen die de bespoten bladeren eten. Dit geeft echter geen garantie dat er geen nesten in de bomen komen. Het nadeel van dit middel is dat het niet selectief werkt en ook alle andere soorten rupsen worden gedood. Hierbij merken we wel op dat op het moment dat er gespoten wordt er nog niet veel andere rupsen in eiken actief zijn

Het moment van effectief spuiten (preventief) is zeer kritisch vanwege meerdere factoren. Deels hebben we op deze factoren geen invloed. Het betreft hier:

- Moment van uitlopen blad
- weersinvloeden, en dan met name kracht van de wind en de aanwezigheid van neerslag
- beschikbaarheid van materiaal, materieel en menskracht. In heel het land moeten in één periode alle preventieve behandelingen uitgevoerd.

Het wel of niet goed uitvoeren van een preventieve bestrijding is niet te meten en leidt in het huidige contract niet tot consequenties. Sterker, als de aannemer niet goed spuit of bijvoorbeeld op het verkeerde moment, kan hij later méér nesten weghalen hetgeen vergoed wordt. Dit is de reden om op het lopende contract te actualiseren en waar nodig verbeteringen door te voeren.

Daarnaast bestaat de mogelijkheid om mee te gaan in het advies om tweekeer te spuiten. Dit omdat niet alle eiken gelijktijdig uitlopen. Deze werkwijze wordt verder onderzocht en waar mogelijk ingezet.

Signalering en markering

Door bewoners, gebruikers van de openbare ruimte, eigen dienst e.d. worden locaties gemeld. Deze worden ingevoerd in het meldingenregistratiesysteem. De eigen dienst hangt een markeringslint om iedere aangetaste boom (signaalfunctie). Dit is zeer arbeidsintensief en risicovol.

Reactieve bestrijding

De melding van de locatie wordt doorgezet naar de aannemer die hierop de benodigde actie onderneemt en de aangetaste bomen behandelt. Theoretisch worden ca. 80 bomen per dag behandeld. In de praktijk blijkt dit echter vaak maar 20 stuks te zijn. Dit heeft te maken met

de methode van ad-hoc bestrijding. Deze leidt ertoe dat de aannemer zijn materieel niet efficiënt kan inzetten. Het voordeel van deze methode is dat de wachttijden voor de melders korter zijn. Echter de totale beheerkosten vallen hoger uit.

Uiteraard is ook de locatie waar de nesten in de boom zitten bepalend voor het in te zetten materieel en daarmee de kostprijs en tijdsduur van de uitvoering. Omwille van efficiëntie kan het dus zo zijn dat de bestrijding in één boom met verschillende machines uitgevoerd wordt. Ook zijn er locaties waar nesten zitten waar we met machines niet bij kunnen gekomen. Bestrijding op deze locaties is erg intensief en duur.

Media en bewoners

De landelijke en lokale media besteedde afgelopen jaar erg veel aandacht aan EPR. Dit heeft naar de mening van het team Ruimtelijk Beheer invloed gehad op het aantal meldingen van EPR in de gemeente Wijchen. Ook het gebruik van waarschuwingslinten 'Pas op EPR' aan de bomen leidde tot meer meldingen omdat mensen daardoor geattendeerd worden op mogelijke overlast.

Meten is weten

De gehanteerde werkwijze van de afgelopen jaren heeft geen inzicht gegeven in het aantal bomen met EPR én de hoeveelheid nesten. Dit vindt zijn oorsprong in de wijze van constatering, markering en bestrijding. Wat wel bekend is, is het aantal meldingen en daarmee kan een vergelijk getrokken worden met voorgaande jaren. Willen we het aantal bomen en nesten weten dan is een andere manier van registreren nodig.

Financiën

Er zijn ca. 6.700 eiken in Wijchen.

De locaties waar in het voorjaar preventief wordt gespoten worden geregistreerd. Lokaties waar nesten alsnog weggezogen moeten worden, worden geregistreerd in ons meldingensysteem MeldDesk.

In de toekomst willen we dat het beleid voor EPR meegenomen met de harmonisatie van het totale beleid voor de openbare ruimte. Hierin komt dan vast te staan welke aanpak de WDW toepast en welke financiële consequenties hieraan verbonden zijn voor de langere termijn.

Onderstaande uiteenzetting is gebaseerd op de beschikbare gegevens:

- De kosten van de bestrijding in 2018: € 30.000,- Dat is ca. € 4,50 p/eik per ca. 285 meldingen.
- De kosten van de bestrijding in 2019: € 60.000,-. Dat is ca. € 9,00 p/eik. Er zijn ca. 450 meldingen geweest in 2019.

Gezien de zachte winter verwachten we dat de kosten in 2020 vergelijkbaar zijn met die van 2019 maar een overschrijding hiervan is niet uit te sluiten.

Een indicatie van de kosten voor de aan te schaffen bebording is als volgt. Er vanuit gaande dat we ongeveer 25 straten moeten markeren is dit een investering van ca. € 2.500,- We gaan hierbij vanuit dat de borden geplaatst worden door de eigen wijkploegen en bevestigd worden op de al bestaande palen.

De kosten worden gedekt vanuit de exploitatie ziektebestrijding 'bomen' en meegenomen in de perspectiefnota 2020.

6 Aanpak korte termijn 2020-2021

Basis voor de aanpak is om de huidige werkwijze voort te zetten. De komende periode worden de onderstaande aandachtspunten verder onderzocht. Waar verbeteringen mogelijk zijn, worden de punten uitgewerkt.

- Geen bestrijding door gemeente bij particulieren handhaven
- Het huidige contract met de aannemer actualiseren en intensiveren.
- Werkzaamheden melddesk, markering, inventarisatie opnemen in geactualiseerde opdracht van de aannemer
- Geen markeringslinten ophangen. Dit leidt tot meer / teveel risico's voor onze collega's / medewerkers die deze werkzaamheden moeten uitvoeren. Er wordt overgegaan tot het digitaal registreren. Bij locaties met EPR bebording plaatsen**
- De communicatie over het voorkomen van EPR in bomen aanpassen aan de huidige situatie.
- Na onderzoek wordt overwogen de bestrijding aan te passen. De preventieve bestrijding kan aangevuld worden met het inzetten van nemathoden. Dit zijn op EPR-parasiterende aaltjes. Andere soorten rupsen ondervinden geen nadelen van dit middel. Nadeel van dit middel is dat het moment en de wijze van uitvoering nog kritischer zijn dan bij Xentari.
- Van constatering tot verwijdering mag maximaal 2 weken duren. De hoogte van de nesten of het aantal is niet van belang.
- Door actieve communicatie de acceptatie vergroten van het feit dat nesten tot 2 weken aanwezig kunnen zijn en daarmee overlast kunnen geven.
- De locatie, de hoeveelheid nesten en de hoogte ervan dient digitaal bijgehouden te worden. Dit wordt opgenomen als een verplichting van de aannemer.
- Bij evenementen is er op die locaties waar de evenementen plaatsvinden en in de nabije omgeving indien nodig extra aandacht voor de bestrijding van EPR.
- In het kader van onderzoek naar de aanpak bij de bron zoveel als mogelijk ferromoon-vallen hangen om mannetjesvlinders te vangen.
- Nestkasten en vleermuiskasten ophangen in eigen bomen en onderzoek naar een stimulatierегeling voor bewoners. Het streven is om kasten vooral op te hangen op de plaatsen waar de voedselvoorziening door het hele jaar heen al enigszins op peil is.
- Jaarlijks reinigen van nestkasten.

*** Een eerste verbeterpunt dat wordt opgepakt is de signalering. Het rondknopen van een lint om de aangetaste boom wordt afgeraden. Het brengt onnodig besmettingsgevaar met zich mee voor de inspecteur. Overigens zijn in eerste instantie de linten nooit bedoeld geweest om te attenderen maar ter oriëntatie voor de aannemer die de nesten moet verwijderen. Doordat hier nu een digitaal registratiesysteem voor gebruik wordt is de werkwijze met een markering van lint achterhaald.*

Om de gebruikers van de openbare ruimte te attenderen op het gevaar zijn andere methoden in te zetten. Bij een besmetting worden de gebruikers van de openbare ruimte hiervan op de hoogte gebracht door het aanbrengen van bebording. Een voorbeeld hiervan is hieronder weergegeven.

7 Aanpak lange termijn

De EPR overlast wordt alleen minder wanneer ingezet wordt op aanpak op diverse fronten. Uitgangspunt hierbij is de aanpak bij de bron. Dit dient opgenomen te worden bij de actualisatie van de diverse beleidsplannen zoals het groenbeleidsplan, landschapsbeleidsplan e.d.

- Verbeteren van totale ecologische omstandigheden en verhogen van de biodiversiteit voor natuurlijke predatoren; insecten en vogels. Ophangen van kasten alleen is niet voldoende; ook schuil- én overwinteringslocaties zijn belangrijk. Dit vergt een wezenlijk andere aanpak van de inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte inclusief bewustwording en acceptatie dat het niet meer gaat zoals vroeger en dat het beeld van het openbare groen zal veranderen. Hier is de grootste 'winst' te behalen.
- Verminderen van gebruik van het middel Xentari bij preventief spuiten: namelijk ook de natuurlijke predatoren én andere niet schadelijk rupsen worden hierdoor gedood!
- Bij vervangingen en herinrichtingen verminderen van hoeveelheid eiken, met name binnen bebouwde kom (!)
- Meer afwisseling in het bomenbestand, geen lange rijen met dezelfde soort.
- Monitoring

8 Tot slot

Alles is erop gericht om de overlast van de eikenprocessierups te verminderen en dit blijvende probleem zo goed mogelijk te beheersen. Het in zijn geheel voorkomen en wegnemen van de overlast is niet realistisch.

Verwijzingen

Ministerie van LNV. (2019). *Leidraad beheersing eikenprocessierups*. Wageningen: Kenniscentrum Eikenprocessierups.

Rijksdienst voor Volksgezondheid en Milieu. (2008). *GGD-richtlijn medische milieukunde*. Rijksdienst voor Volksgezondheid en Milieu.